

УДК 342.7

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2004768>**О.О. ЧУБ,**

доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук,

м. Харків, Україна; e-mail: olena.chub.kpu@gmail.com;ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8883-8670>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ДІЄЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ

О.О. CHUB,

Ass. Professor, Chair of Constitutional Law of Ukraine,

Yaroslav Mudryi National Law University, Ph.D. in Law,

Kharkiv, Ukraine; e-mail: olena.chub.kpu@gmail.com;ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8883-8670>

MODERN TENDENCIES ON THE LEGAL CAPACITY OF SUBJECTS OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO PETITION

Постановка проблеми

Суб'єкти конституційного права – це потенційні учасники конституційних правовідносин, наділені відповідними правами і обов'язками (повноваженнями). Поняття "суб'єкт конституційного права" і "суб'єкт конституційних правовідносин" співвідносяться як загальне (первинне) і конкретне (вторинне): суб'єкт конституційного права може мати відповідні права і нести обов'язки (може бути суб'єктом правовідносин); суб'єкт конституційних правовідносин реалізує свою правоздатність безпосередньо у правовідносинах. Суб'єкти конституційно-правових відносин – це їх учасники, що мають суб'єктивні права, обов'язки і реалізують їх у своїй конституційно-правовій діяльності.

Визначенню суб'єктів конституційно-правових відносин в Україні, встановленню їх системи, загальній характеристиці їх основних груп присвячені наукові праці В.Л. Федоренка [1]. Особливості правоздатності як елементу правосуб'єктності індивідуальних суб'єктів в адміністративному праві висвітлюються у наукових публікаціях О. Зубрицької [2]. Цивільно-правові аспекти елементів правосуб'єктності досліджуються В.В. Надьон, зокрема зазначається, що оскільки закон не надає можливостей подавати позови недієздатним особам, які не мають фактичного, а тому і юридичного права участі в них, тому автор не

вважає додатковими (самостійними) елементами цивільної правосуб'єктності трансдієздатність і субсідіарну дієздатність [3, с.105]. Ці праці дають загальнотеоретичне підґрунтя для подальших досліджень або висвітлюють особливості поставленої проблеми в межах інших галузей права. Водночас окремі конституційно-правові питання обмеження дієздатності, зокрема щодо права осіб на звернення, залишаються відкритими.

Серед західних досліджень науковий інтерес щодо зазначеної проблематики становлять, зокрема, в загальнотеоретичному плані – публікації Лінда Босняк (Linda Bosniak) щодо статусу людини і громадянина з конституційного погляду, у тому числі щодо обсягів дієздатності та припустимих випадків її обмеження [4]; у порівняльно-правовому аспекті – праці авторів Іштван Хоффман (Istvan Hoffman) та Дьорджи Кончеє (Gyorgy Konczei) щодо правових норм, що відносяться до пасивної та активної правоздатності осіб з інтелектуальною та фізичною недієздатністю у світлі Конвенції про права осіб з інвалідністю, зокрема в прив'язці до реформи Угорського цивільного законодавства [5].

Для того, щоб стати суб'єктом конституційно-правових відносин, організація чи індивід повинні володіти правосуб'єктністю. Для державних органів вона виражається у компетенції. Для індивідів правосуб'єктність включає: а) правоздатність – зумовлена нормами конституційного права України здатність суб'єктів конституційно-правових відносин мати права і нести обов'язки (настає з

народження); б) дієздатність – зумовлена нормами конституційного права здатність суб'єктів конституційно-правових відносин здійснювати суб'єктивні права і обов'язки.

Вік, з якого настає дієздатність у конституційному праві – 18 років в загальному обсязі (з набуттям можливості реалізувати виборчі права, право на свободу об'єднання у політичні партії тощо). Як виняток, може вимагатись підвищений вік: 21 рік – для реалізації права бути обраним на виборах народних депутатів України, 35 років – для кандидата на пост Президента України, 40 років – для суддів Конституційного Суду України; або знижений вік: 14 років – згідно зі ст.16 Закону "Про громадянство України" від 18.01.2001 р. № 2235–III, про набуття громадянства України дітьми віком від 14 до 18 років лише за їх згодою; за ч.1 ст.4 Закону "Про молодіжні та дитячі громадські організації" від 01.12.1998 р. № 281–XIV (зі змінами від 26.11.2015 р.), про можливість бути засновником молодіжної чи дитячої громадської організації з 14-річного віку.

Якщо правоздатність виникає з народженням, дієздатність фізичної особи пов'язана зі станом її психіки, можливістю усвідомлювати значення власних дій та керувати ними. Юридичним наслідком визнання особи недієздатною є її обмеження в реалізації деяких суб'єктивних прав. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618–IV (Глава 2 Розділу IV) установлює обмеження у здійсненні права на особисте звернення до суду особи, визнаної недієздатною, у тому числі щодо поновлення її ж цивільної дієздатності.

Конституційно-правовий інститут звернень громадян до органів державної влади відіграє особливу роль у забезпеченні зв'язку між державою та особою, вирішенні життєво важливих проблем окремої людини і суспільства в цілому, реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина [6]. Конституція України (ст.40) не передбачає жодної можливості обмеження досліджуваного права. Коло осіб, які мають право на звернення, за Основним Законом не обмежене. Необмеженим є також коло установ та посадових осіб – адресатів звернень; не регламентоване коло питань, що можуть бути їх предметом. Гарантією реалізації цього права у тому числі є обов'язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений зако-

ном строк. Таке конституційне регулювання надає широкий простір для активності громадян у цьому напрямку, їх впливу на прийняття державних рішень.

Однак відповідно до положень ст.8 Закону України "Про звернення громадян" від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР [7] не підлягають розгляду та вирішенню, зокрема, звернення осіб, визнаних судом недієздатними. Згідно з ч.3 ст.10 Закону "Про безоплатну правову допомогу" від 02.06.2011 р. № 3460–VI [8], звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, надсилаються або подаються їх опікунами чи піклувальниками. Також в Україні адміністративна процесуальна дієздатність (тобто здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові), належить фізичним особам, які досягли повноліття і не визнані судом недієздатними (ч.2 ст.43 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. [9]).

Метою статті є з'ясування сучасного європейського стану щодо встановлення можливого обсягу обмеження в реалізації конституційного права осіб на звернення, виокремлення особливостей українського законодавства та юридичних позицій Конституційного Суду щодо допустимого обсягу обмеження дієздатності суб'єктів у конституційному праві, виявлення сталих тенденцій й окреслення можливих шляхів розв'язання поставленого під сумнів у конституційно-правовій сфері питання про повне обмеження в реалізації конституційних прав на звернення та на доступ до правосуддя для осіб, визнаних судом недієздатними.

Новим є розгляд поставленого питання у світлі позицій органів конституційної юрисдикції в Україні та інших країнах, з огляду на стандарти ООН, ПАРЄ, Венеціанської комісії щодо захисту прав осіб, визнаних недієздатними, дослідження практики ЄСПЛ про припустимі обсяги в обмеженні правосуб'єктності щодо права на звернення, права на доступ до правосуддя. Завданням статті є висвітлити досвід органів конституційної юрисдикції щодо обмеження дієздатності; стандарти ООН, ПАРЄ, Венеціанської комісії щодо захисту прав осіб, визнаних недієздатними; практику ЄСПЛ про обсяг правосуб'єктності щодо права на звернення; запропонувати можливі варіанти для додержання справедливого балансу, зокрема, між необхідністю забезпечення реалізації недієздатною особою права на поновлення її дієздатності та законними обмеженнями в реалізації таких прав.

Конституційна юрисдикція в Україні щодо обмеження дієздатності

Щодо кола питань, що стосуються цієї сфери правовідносин, мали місце кілька конституційних подань Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Конституційного Суду України. Одне – про визнання частково неконституційними низки положень Цивільного процесуального кодексу України та Цивільного кодексу України про визнання судом фізичної особи недієздатною. Друге – про визнання такими, що не відповідають Конституції України, положення ч.1 ст.13 Закону України "Про психіатричну допомогу". Третє – про визнання неконституційною ч.2 ст.8 Закону України "Про звернення громадян".

Щодо першого з них прийнята Ухвала КСУ про відмову у відкритті конституційного провадження від 21.05.2014 р. [10] через те, що фактично йдеться про необхідність розширення визначеного кодексами кола суб'єктів, за заявами яких суд може скасувати рішення про визнання фізичної особи недієздатною та поновити її цивільну дієздатність, а згідно з Конституцією України права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод визначаються виключно законами, прийняття яких належить до повноважень Верховної Ради України (п.3 ч.1 ст.85, п.1 ч.1 ст.92).

Щодо другого із окреслених питань, ухвалене Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України положення третього речення ч.1 ст.13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 01.06.2016 р. [11], в якому зазначається: недієздатні особи не мають права голосу на виборах і референдумах (ст.70 Конституції України), у зв'язку з цим до них застосовуються обмеження, передбачені у статтях 72, 76, 81, 103 Основного Закону України. На думку Конституційного Суду України, визнання особи недієздатною не може позбавляти її інших конституційних прав і свобод чи обмежувати їх у спосіб, що нівелює їхню сутність (п.2.2 мотивувальної частини).

За третім питанням, 11.07.2018 р. Велика палата Конституційного Суду України у формі письмового провадження розпочала розгляд справи за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав лю-

дини щодо відповідності Конституції України окремих положень ч.2 ст.8, другого речення ч.4 ст.16 Закону України "Про звернення громадян" [12].

Згадаємо, що свого часу була прийнята Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо конституційності положень ч.2 ст.8 та другого речення ч.4 ст.16 Закону України "Про звернення громадян" від 11.06.2014 року № 70-у/2014 [13] із вказівкою, що суб'єкт конституційного подання не навів правового обґрунтування тверджень щодо невідповідності цих положень Конституції України.

У повторно поданому конституційному поданні Уповноваженого порушується питання про невідповідність Конституції України окремих положень Закону України "Про звернення громадян" стосовно того, що звернення осіб, визнаних судом недієздатними, не розглядаються, а скарга в інтересах недієздатних осіб подається їх законними представниками. Автор клопотання у конституційному поданні зазначає, що оспорювані положення Закону встановлюють обмеження для осіб, визнаних судом недієздатними, у реалізації їх права, передбаченого статтею 40 Конституції України, та ставлять недієздатних осіб у несприятливе становище порівняно з іншими громадянами України. Зокрема, позбавляють їх можливості реалізації прав висловлювати свою точку зору щодо діяльності органів державної влади, повідомляти про порушення чинного законодавства, вносити клопотання про визнання за ними відповідного статусу, вимагати поновлення порушених прав та захисту законних інтересів [14].

Згідно з Цивільним кодексом України [15] фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними; правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун (ч.1 ст.39, ч.1 ст.40, ст.41).

У Рішенні Конституційного Суду України від 01.06.2016 р., окрім іншого, встановлено, що недієздатним особам мають надаватися правові можливості для задоволення індивідуальних потреб, реалізації та захисту їх прав і свобод. Хоча за станом здоров'я вони не спроможні особисто реалізовувати окремі конституційні права і свободи, у тому числі право на свободу та особисту недоторканність, вони не можуть бути повністю позбавлені цих прав і свобод, тому держава зобов'язана створити ефективні законодавчі механізми та гарантії для їх максимальної реалізації [11].

За однією із юридичних позицій Конституційного Суду України, право на судовий захист належить до основних, невідчужуваних прав і свобод людини і громадянина; зокрема, положення ч.2 ст.64 Конституції України не допускають обмеження права на судовий захист навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану; це повністю відповідає Загальній декларації прав людини, за якою кожен, у разі порушення його основних прав, наданих Конституцією і законом, має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами (ст.8) (абз.4 п.3 мотивувальної частини Рішення від 23.05.2001 року № 6-рп/2001 [16]).

Стандарти ООН, ПАРЄ, Венеціанської комісії щодо захисту прав осіб, визнаних недієздатними

Генеральна Асамблея ООН прийняла "Принципи захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги" від 17.12.1991 року (Резолюція № 46/119) [17]. Згідно п.5 Принципу 1, будь-яка психічно хвора особа має право на здійснення усіх громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, визнаних в Декларації, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права та в інших відповідних документах, таких, як Декларація про права інвалідів і Звід принципів захисту усіх осіб, що піддаються затриманню або ув'язненню в якій би то не було формі.

У п.6 указанного Принципу 1 передбачено, що будь-яке рішення про те, що внаслідок психічного захворювання особа не є дієздатною, і будь-яке рішення про те, що внаслідок такої недієздатності особі має бути призначений особистий представник, приймається тільки після справедливого слухання незалежним і неупередженим судовим органом, створеним відповідно до внутрішньодержавного законодавства. Рішення, які стосуються дієздатності та потреби в особистому представнику, підлягають перегляду через розумні проміжки часу відповідно до внутрішньодержавного законодавства. Особа, дієздатність якої є предметом розгляду, її особистий представник, якщо такий є, і будь-яка інша зацікавлена особа мають право оскаржити будь-яке таке рішення у суді вищої інстанції. Певні обставини можуть призвести до того, що особа, яка визнана недієздатною, особис-

то звернеться до суду із заявою про поновлення власної дієздатності. Ця особа може доводити, що здатна усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними внаслідок видужання або значного поліпшення психічного стану, та наводити відповідні обставини й мотиви, які змусили її особисто звертатися до суду.

Таким чином, варіантом для додержання справедливого балансу між необхідністю забезпечення реалізації недієздатною особою права на поновлення її дієздатності та законними обмеженнями в реалізації таких прав може бути законодавчо передбачений механізм можливості автоматичного, не залежного від суб'єктивної волі опікуна недієздатної особи, перегляду через певні проміжки часу рішення суду про визнання особи недієздатною.

У Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи 818 (1977) "Щодо ситуації з психічними захворюваннями" від 08 жовтня 1977 року [18], Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи № R (83) 2 "Стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, що примусово утримуються як пацієнти" від 22.02.1983 року [19] та ін. вказується, що особи з психічними розладами повинні мати можливість здійснювати всі цивільні та політичні права, а обмеження цих прав допускається у суворій відповідності до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і не можуть ґрунтуватись лише на факті наявності у особи психічного розладу. Судове рішення про обмеження прав такої особи не може ґрунтуватись лише на медичному висновку; такій особі, як і будь-якій іншій, має бути забезпечено право бути вислуханою; на випадок можливого порушення у провадженні має брати участь адвокат.

У Пояснювальній Доповіді щодо виборів, ухваленій Венеціанською комісією на 52-му пленарному засіданні (Венеція, 18–19.10.2002 року) [20] у Розділі I. "Основні засади загальноєвропейського досвіду в галузі виборів", 1 "Загальне виборче право", 1.1 "Правило й винятки", п.d зазначається, що "можуть бути передбачені підстави для зупинення дії політичних прав". Утім, такі підстави мають відповідати звичайним умовам, на яких може бути обмежена реалізація основних прав, а саме вони мають: бути передбачені в законі; відповідати принципів пропорційності; спиратися на визнання особи недієздатною через психічну хворобу або засудження за серйозне правопорушення. Крім того, обмежити ту або іншу особу в реалізації політичних прав може тільки суд шляхом постановлення відповідного рішення. "Умови, на яких особа може бути позбавлена свого права бути обраною, можуть бути не такі суворі, як умови

позбавлення її права обирати, бо в цьому випадку йдеться про займання публічної посади, тож заборона її займати особам, діяльність котрих на ній могла б зашкодити вагомим інтересам суспільства, може виявитися цілком законною".

Значущим є формулювання ч.4 ст.12 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. [21] (Закон України про ратифікацію від 16.12.2009 р.): заходи, пов'язані з реалізацією правоздатності, мають орієнтуватися на повагу до прав, волі та переваг особи, бути співмірними обставинам цієї особи, застосовуватися протягом якомога меншого строку й регулярно перевірятися компетентним, незалежним та безстороннім органом чи судовою інстанцією. Ці гарантії повинні бути пропорційними мірі, якою такі заходи зачіпають права та інтереси цієї ж особи.

Комісар з прав людини Ради Європи Томас Хаммарберг зазначає [22, с.26]: "Особам з розумовими/психічними розладами необхідно допомагати, а не позбавляти їх індивідуальних прав людини". Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю змінила парадигму розгляду цих людей як об'єктів управління, лікування, догляду, жалості та страху на суб'єктів повного спектру прав людини, наданого кожній людині як наслідок того, що вона є людською істотою.

ЄСПЛ про обсяг правосуб'єктності щодо права на звернення

Право на звернення до органів державної влади окремо не сформульоване в Євроконвенції, але захищається під час розгляду справ щодо порушення ч.1 ст.6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд), ст.13 (право на ефективний засіб юридичного захисту) та ін. У матеріалах справ ЄСПЛ, що стосуються схожого кола питань (наприклад, *Case of Stanislaw Kedzior v. Poland*, Application No. 45026/07, Judgment on 16 October 2012), проблема обсягу правосуб'єктності недієздатних осіб розглядається в контексті положень статей 6, 8 Європейської конвенції, ст.2 Протоколу № 4 до неї, заборони дискримінації (ст.14 ЄКПЛ).

На європейському рівні існує тенденція, пов'язана з наділенням недієздатних осіб правом на прямий доступ до правосуддя з метою поновлення їх дієздатності [23, с.12]. У справі "Станєв проти Болгарії" (*Stanev v. Bulgaria*) (17.01.2012 р.) [24] Європейський суд з прав людини дійшов висновку про по-

рушення статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (право на свободу та особисту недоторканність) у зв'язку з тим, що держава не змогла вказати внутрішній засіб правового захисту, який давав би заявнику (особі, яку було визнано недієздатною та згодом позбавлено свободи шляхом утримання в психіатричному закладі) можливість оскаржити законність його утримання. Крім того, Велика палата визнала порушення пункту 1 статті 6 (право на справедливий суд) Конвенції, оскільки заявникові було відмовлено в доступі до суду для відновлення його правоздатності. Велика палата зауважила, що зараз існує тенденція на європейському рівні надати недієздатним особам прямий доступ до судів для відновлення своїх можливостей, надання їм якомога більшої юридичної автономії. Пункт 1 статті 6 Конвенції слід тлумачити як такий, що гарантує в принципі, що кожен, хто був визнаний частково недієздатним, мав безпосередній доступ до суду для відновлення його дієздатності.

Важливим у цьому контексті є Рішення ЄСПЛ у справі "Наталія Михайленко проти України" (Заява № 49069/11) від 30.05.2013 року [25]. Порушення права на доступ до суду, закріпленого пунктом 1 статті 6 Конвенції, було констатовано Європейським судом з огляду на відсутність у заявниці можливості відповідно до національного законодавства безпосередньо вимагати в суді поновлення своєї цивільної дієздатності. Законодавством України не передбачено гарантій щодо автоматичного періодичного перегляду судами питання поновлення цивільної дієздатності осіб та здійснення нагляду щодо виконання обов'язків з опіки таких осіб.

У цьому Рішенні (пп.29–40) Євросуд зазначає, що право на доступ до суду не є абсолютним та може підлягати обмеженням; вони дозволяються опосередковано, оскільки право на доступ до суду "за своєю природою потребує регулювання державою, регулювання, що може змінюватися у часі та місці відповідно до потреб та ресурсів суспільства та окремих осіб" (див. рішення від 28.05.1985 року у справі "Ешингдейн проти Сполученого Королівства" (*Ashingdane v. the United Kingdom*), п.57, Series A № 93). Встановлюючи такі правила, Договірна держава користується певною свободою розсуду (*a certain margin of appreciation*). Обмеження, що застосовуються, не повинні обмежувати доступ, що залишається для особи, у такий спосіб або такою мірою, щоб сама суть права була порушена/ослаблена (*impaired*). Наголошується, що Конвенція призначена для гарантування не теоретичних або примарних прав, а прав практичних та ефективних.

Євросуд зазначає, що підхід, якого дотримується українське національне законодавство, і згідно з яким особи, визнані недієздатними, не мають права на безпосередній доступ до суду з метою поновлення своєї цивільної дієздатності, не відповідає загальній тенденції, що панує на європейському рівні. Порівняльний аналіз, проведений у справі "Станєв проти Болгарії" (Stanev v. Bulgaria) (пп.88–90) демонструє, що 17 із 20 досліджених правових систем передбачали на той час безпосередній доступ до суду для осіб, визнаних недієздатними (п.243).

Про можливість звернення недієздатних осіб навіть до органів конституційної юрисдикції зазначається, зокрема, в Рішенні Конституційного Суду Латвійської Республіки від 27.12.2010 року (справа № 2010-38-01) [26], в якому зазначається, що в якості критерію подачі конституційної скарги законом визначена здатність бути суб'єктом основних прав, а не дієздатність особи. Якби Суд відмовився прийняти і розглянути конституційну скаргу заявниці, вона була б позбавлена можливості захистити свої основні права. У Рішенні акцентується, що аргумент про те, що недієздатність особи позбавляє її права на подачу скарги, був відхилений Європейською комісією з прав людини (див. Рішення Європейської Комісії з прав людини у справі *Matter v. The Slovak Republic*, decision as to the admissibility, 16 September 1997, appl. No. 31534/96, para. 1). Цікаво, що, оскільки оспорювані норми регулюють питання позбавлення та поновлення дієздатності, вони розглядаються у Рішенні у світлі прав на недоторканність приватного життя, що захищаються серед іншого статтею 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтею 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

У Рішенні латвійського Конституційного Суду головною метою обмеження дієздатності визнається захист прав самої особи, отже таке обмеження має *легітимну мету*. Саме з огляду на це слід оцінювати *співмірність* такого обмеження: дієздатність особи не слід обмежувати більше, ніж це необхідно для захисту прав самої особи. У справі "Штукатуров

проти Росії" ("Shtukaturov v. Russia", judgment of 27 March 2008, appl. No. 44009/05, para. 95) Європейський Суд з прав людини визнав, що стаття 8 Євроконвенції порушена тим, що в цивільному кодексі передбачена тільки повна дієздатність або повна недієздатність, правове регулювання не передбачає індивідуальну оцінку випадку, не допускає встановлення часткового обмеження дієздатності, а також не передбачає застосування інших, більш сприятливих і відповідних рішень, за допомогою яких може бути забезпечена така ж якість досягнення легітимної мети. Як інші варіанти згадуються обмеження дієздатності на певний термін з періодичним переглядом, право особи на участь в судовому засіданні і право бути вислуханим з питання про обмеження дієздатності, захисні заходи, що не обмежують дієздатність особи та ін.

Висновки

Встановлено, що: 1. Європейський Суд з прав людини торкався права на звернення до органів державної влади в основному в контексті порушення ч.1 ст.6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд) та ст.13 (право на ефективний засіб юридичного захисту). 2. Право на ефективний засіб юридичного захисту включає, по-перше, право на подачу скарги до державних органів у разі порушення ними прав та свобод, передбачених Конвенцією, а також розгляд такої скарги по суті. 3. Право на доступ до суду не є абсолютним, воно за своєю природою вимагає державного регулювання, яке може змінюватися залежно від часу і місця, відповідно до потреб і ресурсів як суспільства, так і конкретних осіб. 4. Держава має певну свободу розсуду щодо встановлення обмежень у цій сфері, особливо щодо встановлення умов прийнятності скарги. Проте право на доступ до правосуддя не може бути обмежене таким чином чи до такого ступеню, аби сама його сутність виявилася приниженою. 5. Для встановлення наявності чи відсутності порушення права на доступ до правосуддя Євросуд застосовує тест на пропорційність. Серед легітимних обмежень права на доступ до правосуддя фігурують: оплатність звернення до суду, вимога мати юридичного представника, забезпечення виплати штрафів, положення про обмеження доступу до суду неповнолітніх та осіб, що страждають на психічні розлади. Одночасно, межа між легітимним обмеженням в реалізації права та його порушенням є дуже тонкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федоренко В. Л. Суб'єкти конституційно-правових відносин в Україні та їх система. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 4. С. 27-34.
2. Зубрицька О. Адміністративна правоздатність як елемент правосуб'єктності індивідуальних суб'єктів адміністративного права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 3. С. 99–104.

3. Надьон В. В. Елементи правосуб'єктності в цивільному праві. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 100–109.
4. Linda Bosniak, Persons and citizens in constitutional thought // *International Journal of Constitutional Law*, Volume 8, Issue 1, 1 January 2010, Pages 9–29, <https://doi.org/10.1093/icon/mop031>.
5. Istvan Hoffman and Gyorgy Konczei, Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity of Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, 33 *Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev.* 143 (2010). Available at: <http://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5>.
6. Чуб О. О. Конституційні засади права громадян України на звернення. *Вісник АПРН України*. 2006. № 1 (44). С. 76–82.
7. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
8. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460–VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 51. Ст. 2009.
9. Кодекс адміністративного судочинства України: від 06.07.2005. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. Ст. 1918.
10. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини першої статті 39, пункту 1 частини першої статті 207, частини першої статті 240, частини четвертої статті 241 Цивільного процесуального кодексу України та частини першої статті 42 Цивільного кодексу України від 21.05.2014 № 61-у/2014. *Вісник Конституційного суду України*. 2014. № 4. Ст. 90.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 01.06.2016 № 2-рп/2016. *Вісник Конституційного суду України*. 2016. № 6. Ст. 60.
12. Велика палата Конституційного Суду України завершила на відкритій частині пленарного засідання слухання справи за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/velyka-palata-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-zavershyla-na-vidkrytyi-chastyni-plenarnogo>.
13. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 8 та другого речення частини четвертої статті 16 Закону України "Про звернення громадян" від 11.06.2014 № 70-у/2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v070u710-14>.
14. Конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України "Про звернення громадян", а саме частини другої статті 8 в частині, що передбачає, що звернення осіб, визнаних судом недієздатними, не розглядаються, та другого речення частини четвертої статті 16 в частині щодо подання скарги в інтересах недієздатних осіб їх законними представниками від 10.11.2017. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/kp000_redacted.pdf.
15. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435–IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого, п'ятого статті 248-3 Цивільного процесуального кодексу України та за конституційними зверненнями громадян Будинської С. О. і Ковриги С. В. щодо офіційного тлумачення положення абзацу четвертого статті 248-3 Цивільного процесуального кодексу України (справа щодо конституційності статті 248-3 ЦПК України) від 23.05.2001 № 6-рп/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 22. Ст. 1004.
17. Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 46/119. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905.
18. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 818 (1977) щодо ситуації з психічними захворюваннями від 08.10.1977. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_069.
19. Рекомендація Комітету міністрів державам-учасницям стосовно правового захисту осіб, які страждають на психічні розлади, що примусово утримуються як пацієнти, від 22.02.1983 № R(83)2. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_074.

20. Європейська Комісія "За демократію через право" (Венеціанська комісія). Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та Пояснювальна доповідь, ухвалені Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18-19 жовтня 2002 року). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-ukr).
21. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. *Офіційний вісник України*. 2010. № 17, № 101. Ст. 799.
22. Thomas Hammarberg, "Persons with mental disabilities should be assisted but not deprived of their individual human rights", *Viewpoint*, 21 September 2009 // The right of people with disabilities to live independently and be included in the community: Council of Europe, 2012. 60 p.
23. Factsheet – Persons with disabilities and the ECHR. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Disabled_ENG.pdf.
24. Case of Stanev v. Bulgaria (Application no. 36760/06) Judgment Strasbourg 17 January 2012. URL: https://www.escri-net.org/sites/default/files/caselaw/decision_on_stanev_v._bulgaria_0.pdf.
25. Case of Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine (Application no. 49069/11) Judgment Strasbourg 30 May 2013. URL: <http://cdn01.pucp.education/idehpucp/wp-content/uploads/2017/08/04213127/case-of-nataliya-mikhaylenko-v-ukrain-2013.pdf>.
26. The Constitutional Court of the Republic of Latvia Judgment 27 December 2010, Case No. 2010-38-01. URL: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/en/cases/?search\[number\]=2010-38-01](http://www.satv.tiesa.gov.lv/en/cases/?search[number]=2010-38-01).

REFERENCES

1. Fedorenko, V. L. (2011). Sub'yekty konstytutsiyno-pravovykh vidnosyn v Ukrayini ta yikh systema [Subjects of constitutional and legal relations in Ukraine and their system]. *Byuleten' Ministerstva yustytsiyi Ukrayiny*, (4). 27–34 (in Ukr.).
2. Zubryts'ka, O. (2015). Administratyvna pravozdatnist' yak element pravosub'yektnosti individual'nykh sub'yektiv administratyvnoho prava [Administrative capacity as an element of legal personality of individual subjects of administrative law]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi prokuratury Ukrayiny*, (3). 99–104 (in Ukr.).
3. Nad'on, V. V. (2014). Elementy pravosub'yektnosti v tsyvil'nomu pravi [Elements of legal personality in civil law]. *Problemy zakonnosti*, (125). 100–109 (in Ukr.).
4. Linda Bosniak, Persons and citizens in constitutional thought // *International Journal of Constitutional Law*, Volume 8, Issue 1, 1 January 2010, Pages 9–29, <https://doi.org/10.1093/icon/mop031>.
5. Istvan Hoffman and Gyorgy Konczei, Legal Regulations Relating to the Passive and Active Legal Capacity of Persons with Intellectual and Psychosocial Disabilities in Light of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Impending Reform of the Hungarian Civil Code, 33 *Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev.* 143 (2010). Retrieved from: <http://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol33/iss1/5>.
6. Chub, O. O. (2006). Konstytutsiyni zasady prava hromadyan Ukrayiny na zvernennya [Constitutional principles of the right of citizens of Ukraine to appeal]. *Visnyk APPrN Ukrayiny*, 1(44). 76–82 (in Ukr.).
7. Pro zvernennya hromadyan [On Citizens' Appeal]. *Zakon Ukrayiny* (02.10.1996 No 393/96-VR). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (47). 256 (in Ukr.).
8. Pro bezoplatnu pravovu dopomohu [About free legal aid]. *Zakon Ukrayiny* (02.06.2011 No 3460–6). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (51). 2009 (in Ukr.).
9. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrayiny [Code of Administrative Justice of Ukraine]. (06.07.2005). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (32). 1918 (in Ukr.).
10. Ukhvala Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny pro vidmovu u vidkrytti konstytutsiynoho provadzhennya u spravi za konstytutsiynym podannym Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) okremykh polozhen' chasty ny pershoyi statti 39, punktu 1 chasty ny pershoyi statti 207, chasty ny pershoyi statti 240, chasty ny chetvertoyi statti 241 Tsyvil'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny ta chasty ny pershoyi statti 42 Tsyvil'noho kodeksu Ukrayiny [The decision of the Constitutional Court of Ukraine to refuse to open the constitutional proceeding in a case under the constitutional petition of the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with certain provisions of the first part of Article 39, paragraph 1 of part one of Article 207, part one of Article 240, part four Article 241 of the Civil Procedural Code of Ukraine and Part One of Article 42 of the Civil Code of Ukraine]. (21.05.2014 No 61-u/2014). *Visnyk Konstytutsiynoho sudu Ukrayiny*, (4). 90 (in Ukr.).
11. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny u spravi za konstytutsiynym podannym Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) polozhennya tret'oho rechennya chasty ny pershoyi statti 13 Zakonu Ukrayiny "Pro psykhiatrychnu dopomohu" (sprava pro sudovyy kontrol' za hospitalizatsiyeyu nedyezdatnykh osib do psykhiatrychnoho zakladu) [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petition of the

- Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights on the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the provisions of the third sentence of part one of Article 13 of the Law of Ukraine "On Psychiatric Aid" (case on judicial control of the hospitalization of incapacitated persons to a psychiatric institution). (01.06.2016 No 2-rp/2016). *Visnyk Konstytutsiynoho sudu Ukrayiny*, (6). 60 (in Ukr.).
12. *Velyka palata Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny zavershyla na vidkrytiy chastyni plenarnoho zasidannya slukhannya spravy za konstytutsiynym podannym Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny* [The Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine completed the hearing on the open part of the plenary session on the constitutional petition of the Ombudsman of the Verkhovna Rada of Ukraine on Human Rights]. Retrieved from: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/velyka-palata-konstytutsiynogo-sudu-ukrayiny-zavershyla-na-vidkrytiy-chastyni-penarnogo> (in Ukr.).
 13. *Ukhvala Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny pro vidmovu u vidkrytti konstytutsiynoho provadzhennya u spravi za konstytutsiynym podannym Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) polozhen' chastyny druhoi statti 8 ta druhoi rechennya chastyny chetvertoyi statti 16 Zakonu Ukrayiny "Pro zvernennya hromadyan"* [The decision of the Constitutional Court of Ukraine to refuse to open constitutional proceedings in a case under the constitutional petition of the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the provisions of part two of Article 8 and the second sentence of part four of Article 16 of the Law of Ukraine "On appeals of citizens"]. (11.06.2014 No 70-u/2014). Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v070u710-14> (in Ukr.).
 14. *Konstytutsiynе podannya Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) polozhen' Zakonu Ukrayiny "Pro zvernennya hromadyan", a same chastyny druhoi statti 8 v chastyni, shcho peredbachaye, shcho zvernennya osib, vyznanykh sudom nediyezdatnymy, ne roz·hlyadayut'sya, ta druhoi rechennya chastyny chetvertoyi statti 16 v chastyni shchodo podannya skarhy v interesakh nediyezdatnykh osib yikh zakonnyamy predstavnykamy* [The constitutional petition of the Ombudsman of the Verkhovna Rada of Ukraine on the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the provisions of the Law of Ukraine "On Citizens' Appeals", namely, part two of Article 8, insofar as it provides that appeals of persons recognized as incapacitated by the court are not considered, and the second sentence of part four of article 16 as regards the filing of a complaint in the interests of incapacitated persons by their legal representatives]. (10.11.2017). Retrieved from: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/kp000_redacted.pdf (in Ukr.).
 15. *Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny* [The Civil Code of Ukraine]. (16.01.2003 No 435–4). *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, (11). 461 (in Ukr.).
 16. *Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny u spravi za konstytutsiynym podannym Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) polozhen' abzatsiv tret'oho, chetvertoho, p'yatoho statti 248-3 Tsyvil'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny ta za konstytutsiynym zvernennyamy hromadyan Budyns'koyi S. O. i Kovryhy S. V. shchodo ofitsiynoho tlumachennya polozhennya abzatsu chetvertoho statti 248-3 Tsyvil'noho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny (sprava shchodo konstytutsiynosti statti 248-3 TSPK Ukrayiny)* [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petition of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights regarding the compliance of the constitution of Ukraine (constitutionality) with the provisions of the third, fourth, fifth articles of Article 248-3 of the Civil Procedural Code of Ukraine and on the constitutional appeals of citizens of Budynska S.O. and Kovrygi S.V. regarding the official interpretation of the provisions of the fourth paragraph of Article 248-3 of the Civil Procedural Code of Ukraine (case concerning the constitutionality of Article 248-3 of the Criminal Procedure Code of Ukraine)]. (23.05.2001 No 6-rp/2001). *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, (22). 1004 (in Ukr.).
 17. *Zakhyst osib z psykhychnymy zakhvoryuvannyamy ta polipshennya psykhiatrychnoyi dopomohy* [Protection of persons with mental illness and improvement of psychiatric care]. Rezolyutsiya Heneral'noyi Asambleyi OON (No 46/119). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905 (in Ukr.).
 18. *Rekomendatsiya Parlament-s'koyi Asambleyi Rady Yevropy 818 (1977) shchodo sytuatsiyi z psykhychnymy zakhvoryuvannyamy* [Recommendation of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 818 (1977) concerning the situation with mental illnesses]. (08.10.1977). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_069 (in Ukr.).
 19. *Rekomendatsiya Komitetu ministriv derzhavam-uchasnytsyam stosovno pravovoho zakhystu osib, yaki strazhdayut' na psykhychni rozlady, shcho prymusovo utrymuyut'sya yak patsiyenty* [Recommendation of the Committee of Ministers to the States parties on the legal protection of persons suffering from compulsory suspensory illnesses as patients]. (22.02.1983 No R(83)2). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_074 (in Ukr.).

20. Yevropeys'ka Komisiya "Za demokratiyu cherez pravo" (Venetsians'ka komisiya). Kodeks nalezhnoyi praktyky u vyborchkykh spravakh. Kerivni pryntsyipy ta Poyasnyuva'l'na dopovid', ukhvaleni Venetsians'koyu komisiyeyu na 52-y sesiyi (Venetsiya, 18–19 zhovtnya 2002 [European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Code of Good Practice in Electoral Matters. Guiding Principles and Explanatory Report adopted by the Venice Commission at its 52nd session (Venice, 18-19 October 2002)]. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-ukr) (in Ukr.).
21. Konventsiya OON pro prava osib z invalidnistyu [UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. (13.12.2006). *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, 2010. (17, 101). 799 (in Ukr.).
22. Thomas Hammarberg, "Persons with mental disabilities should be assisted but not deprived of their individual human rights", Viewpoint, 21 September 2009. *The right of people with disabilities to live independently and be included in the community*: Council of Europe, 2012. 60 p.
23. Factsheet – Persons with disabilities and the ECHR. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Disabled_ENG.pdf.
24. Case of Stanev v. Bulgaria (Application no. 36760/06) Judgment Strasbourg 17 January 2012. Retrieved from: https://www.escri-net.org/sites/default/files/caselaw/decision_on_stanev_v._bulgaria_0.pdf.
25. Case of Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine (Application no. 49069/11) Judgment Strasbourg 30 May 2013. Retrieved from: <http://cdn01.pucp.education/idehpucp/wp-content/uploads/2017/08/04213127/case-of-nataliya-mikhaylenko-v-ukrain-2013.pdf>.
26. The Constitutional Court of the Republic of Latvia Judgment 27 December 2010, Case No. 2010-38-01. Retrieved from: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/en/cases/?search\[number\]=2010-38-01](http://www.satv.tiesa.gov.lv/en/cases/?search[number]=2010-38-01).

Надійшла 26.08.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Чуб О. О. Сучасні тенденції щодо дієздатності суб'єктів конституційного права на звернення. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 4. С. 120–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2018_4_12.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2004768>

Виконано дослідження сучасного стану національного законодавства та юридичних позицій органів конституційного правосуддя, в тому числі європейських країн, щодо обсягу обмеження дієздатності осіб у конституційному праві. Розглянуто підґрунтя тенденції, що існує на європейському рівні та пов'язана з наділенням недієздатних осіб правом на прямий доступ до правосуддя, зокрема з метою поновлення їх дієздатності. Відмічається, що у ЄСПЛ право на звернення до органів державної влади захищається під час розгляду справ щодо порушення ч.1 ст.6 Євроконвенції (право на справедливий судовий розгляд), ст.13 (право на ефективний засіб юридичного захисту). З'ясовано, що право на доступ до правосуддя не є абсолютним, держави мають певну свободу розсуду. Запропоновано варіанти законодавчих механізмів, завдяки яким обмеження, що застосовуються, ставлячи легітимну мету, були б співмірними і не могли би повністю блокувати реалізацію конституційного права особи на звернення.

Ключові слова: правосуб'єктність у конституційному праві; право на звернення; право на доступ до правосуддя; обмеження в реалізації конституційних прав; легітимна мета та співмірність обмеження

Чуб Е.А. Современные тенденции по дееспособности субъектов конституционного права на обращение

Выполнено исследование современного состояния национального законодательства и юридических позиций органов конституционного правосудия, в том числе европейских стран, касательно объёма ограничения дееспособности лиц в конституционном праве. Рассмотрены основания тенденции, существующей на европейском уровне и связанной с наделиением недееспособных лиц правом на прямой доступ к правосудию, в частности с целью возобновления их дееспособности. Отмечается, что в ЕСПЧ право на обращение в органы государственной власти защищается при рассмотрении дел о нарушении ч.1 ст.6 ЕВРОКОНВЕНЦИИ (право на справедливое судебное разбирательство), ст.13 (право на эффективное средство правовой защиты). Установлено, что право на доступ к правосудию не является абсолютным, государства имеют определённую свободу усмотрения. Предложены варианты законодательных механизмов, благодаря которым применяемые ограничения, ставя легитимную цель, были бы соразмерны и не могли бы полностью блокировать реализацию конституционного права лица на обращение.

Ключевые слова: правосуб'єктність в конституційному праві; право на звернення; право на доступ до правосуддя; обмеження в реалізації конституційних прав; легітимна мета та співмірність обмеження

Chub O.O. Modern Tendencies on the Legal Capacity of Subjects of the Constitutional Right to Petition

In the article, it's established that in Ukraine a person recognized disabled is not a subject of the constitutional right to petition, whose applications are treated and solved in essence according to the Law. These persons are deprived of the right of personal application to obtain a legal help, and of having administrative procedural legal capacity. At the European level, there is a tendency for the provision of disabled persons the right to direct access to justice in order to renew their legal capacity. According to the UN, PACE, Venice Commission and ECHR standards for the protection of the rights of persons recognized disabled; there is a possibility to maintain a fair balance between the need to ensure the implementation of the right of disabled persons to renew their legal capacity – and legal restrictions on the exercising of these rights. It could be a legally provided mechanism of automatic, independent of the subjective will of the guardian of the disabled person, reviewing at certain intervals of the court's decision, declaring the person to be disabled. Alternative possibilities include limitation of legal capacity for a certain period with periodic review, the right of a person to participate in a court session, and the right to be heard on the issue of restriction of legal capacity, protective measures that do not restrict the capacity of the person, etc. The right to petition to public authorities is protected through Cases about the violation of Part 1 of Art.6 of European Convention (right to a fair trial), Art.13 (right to an effective remedy), etc. The right to access to justice is not absolute and may be the subject to restrictions, it requires regulation by the State, which may vary in time and place in accordance with the needs and resources of society and individuals. The Contracting States enjoy a certain margin of appreciation. Nonetheless, the limitations applied must not restrict the access left to the individual in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired. The restrictions applied, setting a legitimate goal, must be proportionate and should not completely block the realization of a person's constitutional rights to petition and access to justice.

Key words: *legal capacity in constitutional law; the right to petition; the right to access to justice; restrictions on the exercise of constitutional rights; legitimate aim and proportionality of a restriction*

Форум права Форум права